

УДК 336.131; 351.72

Деревко О. С.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БОРГОВУ СФЕРУ

Проведено аналіз світового досвіду капіталізації банків та її впливу на боргову сферу, зокрема країн Європейського Союзу. Це особливо важливо для України, адже уклавши Угоду про асоціацію з ЄС, наша країна задекларувала курс на євроінтеграцію. В Угоді передбачено розширення фінансового співробітництва, у тому числі у сферах управління державними фінансами та формування боргової політики. Узагальнено міжнародний досвід підтримки державою банківської системи у кризових умовах та виявлено зв'язок між капіталізацією банків за рахунок бюджетних коштів як однією із форм такої допомоги зі зміною боргових параметрів. На підставі статистичних даних для широкого кола країн доведено, що існує пряма залежність між обсягом здійсненої капіталізації та приростом державного боргу. Встановлено, що капіталізація фінансових установ поряд із підтримкою їхньої ліквідності є одним із найпопулярніших інструментів державної підтримки, тоді як найменш поширеним кроком є блокування виплат за депозитними вкладками. Один з основних принципів державної підтримки окремих банків у будь-якій формі – збереження умов ринкової конкуренції для діяльності банківської системи загалом.

Ключові слова: капіталізація банків, державний борг, ліквідність банків.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 21.

Деревко Е. С.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ КАПИТАЛИЗАЦИИ БАНКОВ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ДОЛГОВУЮ СФЕРУ

Проведен анализ мирового опыта капитализации банков и ее влияния на долговую сферу, в частности стран Европейского Союза. Это особенно важно для Украины, ведь заключив Соглашение об ассоциации с ЕС, наша страна задекларировала курс на евроинтеграцию. В Соглашении предусмотрено расширение финансового сотрудничества, в том числе в сферах управления государственным финансами и формирования долговой политики. Обобщен международный опыт поддержки государством банковской системы в кризисных условиях и выявлена связь между капитализацией банков за счет бюджетных средств как одной из форм такой помощи с изменением долговых параметров. На основании статистических данных для широкого круга стран доказано, что существует прямая зависимость между объемом произведенной капитализации и приростом государственного долга. Установлено, что капитализация финансовых учреждений наряду с поддержкой их ликвидности является одним из самых популярных инструментов государственной поддержки, тогда как наименее распространенным шагом является блокирование выплат по депозитным вкладкам. Один из основных принципов государственной поддержки отдельных банков в любой форме – сохранение условий рыночной конкуренции для деятельности банковской системы в целом.

Ключевые слова: капитализация банков, государственный долг, ликвидность банков.

© Деревко О. С., 2016

Olena Derevko

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF BANK CAPITALIZATION AND ITS IMPACT ON PUBLIC DEBT

The article analyzes the international experience of bank capitalization and its impact on the debt sector. This is especially important for Ukraine because signing the Association Agreement with the EU, the country has declared a European integration course. The EU-Ukraine Agreement provides for greater financial cooperation, including in the areas of public finance management and debt policy formation. The author studies and summarizes international experience in government support of the banking system during the crisis and identifies a connection between bank capitalization through budgetary resources as one of the forms of aid with the change of debt options and the impact of such capitalization on the state of public debt. On the basis of statistical data the author proves that there is a direct relationship between the value of carried capitalization and the growth of public debt. It is established that the capitalization of financial institutions, along with the support of liquidity, is one of the most popular tools of state support, while the least popular activity is to block payments on deposits. One of the main principles of state support for certain banks, carried out in any form, is to maintain a competitive market for the banking system as a whole.

Key words: capitalization of banks, public debt, the liquidity of banks.

JEL classification: G21, G28, H63.

Україна задекларувала курс на євроінтеграцію, підписавши у 2014 р. Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Одна з частин Угоди, присвячена фінансовому співробітництву, окреслює механізм і шляхи отримання нашою країною фінансової допомоги з боку ЄС. Положення цієї частини передбачають поглиблення співпраці в контексті боротьби з шахрайством, корупцією, незаконною діяльністю шляхом поступової гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС, обміну відповідною інформацією тощо. Передбачено також розширення співробітництва у сфері управління державними фінансами та формування боргової політики. Одним із важливих напрямів гармонізації є зближення підходів до управління борговими ризиками. В Україні впродовж 2007–2014 рр. у борговій сфері декілька разів реалізовувалися бюджетний і валютний ризики, що призвело до суттєвого зростання державного боргу в 2008–2009 та у 2014–2015 рр. Тому в цьому контексті слід проаналізувати фактор капіталізації банків. Відомо, що й у багатьох країнах Європи та світу боргові показники суттєво погіршувалися саме після проведення таких операцій.

Проблематику вдосконалення управління державним боргом у кризових умовах розкрито у працях вітчизняних економістів: В. Й. Башка, О. Г. Білоруса, Т. П. Богдан, В. В. Лісовенка, С. А. Лондара, К. В. Кузнецова, В. П. Кудряшова, В. В. Козюка, В. М. Опаріна, В. М. Федосова [1–10] та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених цій проблемі, й надалі залишається низка дискусійних питань, зокрема стосовно впливу на боргоутворення різних економічних і фінансових факторів.

Метою статті є проведення аналізу та узагальнення світового досвіду підтримки державою банківської системи в кризових умовах та виявлення зв'язку

між капіталізацією банків за рахунок бюджетних коштів як однією з форм такої допомоги зі зміною боргових параметрів.

Державна підтримка банківської системи під час фінансово-економічної кризи є формою реалізації її управлінської функції, пов'язаної з перерозподілом фінансових ресурсів і спрямованої на попередження соціально-економічних ускладнень та підвищення напруженості в суспільстві. Така допомога включає низку урядових інструментів, серед яких основними є:

- підтримка ліквідності;
- реструктуризація фінансових установ;
- капіталізація та націоналізація фінансових інституцій;
- гарантування зобов'язань;
- викуп проблемних активів;
- тимчасове обмеження на повернення депозитів і банківські канікули (припинення діяльності банків на певний період) [11].

Здійснення урядом відповідних заходів, з одного боку, дає можливість банківським установам адаптуватися до нової кон'юнктури, отримати доступ до ринків капіталу, надати повну інформацію про свій фінансовий стан інвесторам і послабити панічні настрої серед вкладників. З другого боку, обмеження, що запроваджуються у банківській сфері, можуть скоротити обсяг споживання в економіці та призвести до суттєвого уповільнення її зростання. Також державна підтримка банківського сектору, передусім капіталізація банків, зумовлює виділення значних фінансових ресурсів, часто через нарощування державного боргу.

Діяльність банківських установ за природою пов'язана з ризиками. Неefективна кредитна політика та "погані" кредити спричиняють збільшення кредитного ризику, а зниження вартості облігацій внаслідок підвищення процентних ставок породжує процентний ризик. Значною загрозою для належного функціонування банківського сектору також є ризик ліквідності.

Проблеми, притаманні банківській сфері, добре простежуються при проведенні оцінювання банківських активів. Вони виникають, наприклад, через обвал цін на нерухомість або збільшення числа банкрутств великих комерційних компаній. Потужним чинником розгортання кризи може бути відмова уряду сплачувати свої зобов'язання за облігаціями, що перебувають у банківських портфелях. Характерна особливість банківської системи – взаємозалежність банківських установ: проблеми одного банку досить швидко поширюються на інші. Серед багатьох причин банківських криз була нестійкість макроекономічної політики, у тому числі в результаті значного дефіциту рахунку поточних операцій та прорахунків у сфері управління державним боргом. Особливою є роль великих системних банків, адже порушення їхнього режиму роботи, як правило, має руйнівний характер для всього банківського сектору.

Банківська криза вважається системною, якщо протягом року відбулися хоча б три з шести наведених подій:

- 1) здійснено підтримку ліквідності (не менше 5 % вартості депозитів, включаючи депозити нерезидентів);

- 2) витрати на реструктуризацію банківського сектору сягнули не менше 3 % ВВП;
- 3) проведено націоналізацію хоча б однієї банківської установи;
- 4) надано великий обсяг державних гарантій для виконання банками своїх зобов'язань;
- 5) проведено значні за обсягом купівлі активів (принаймні 5 % ВВП);
- 6) зупинено повернення депозитів [11].

Огляд комплексу інструментів державної підтримки банківського сектору під час останньої фінансово-економічної кризи дає можливість виокремити два основні різновиди такої допомоги: капіталізація банківських установ або забезпечення їхньої ліквідності [11; 12]. Остання з них дуже поширена, однак вона є ефективною лише протягом короткого терміну.

На рис. 1. показано статистику стосовно різних видів урядових інструментів підтримки, які застосовувались урядами розвинутих країн та країн, що розвиваються, для відновлення ефективності роботи фінансового сектору в контексті реагування на перебіг 147 банківських криз упродовж 1970–2011 рр. Найпопулярнішими заходами були капіталізація за рахунок бюджетних коштів та підтримка ліквідності, а найменш популярним кроком – блокування виплат за депозитними вкладками.

Основні відмінності між інструментами, вибраними у країнах із розвинутою економікою та країнами, що розвиваються, полягають у різних рівнях частоти відповідних заходів та обсягів фінансування, які, у свою чергу, без-

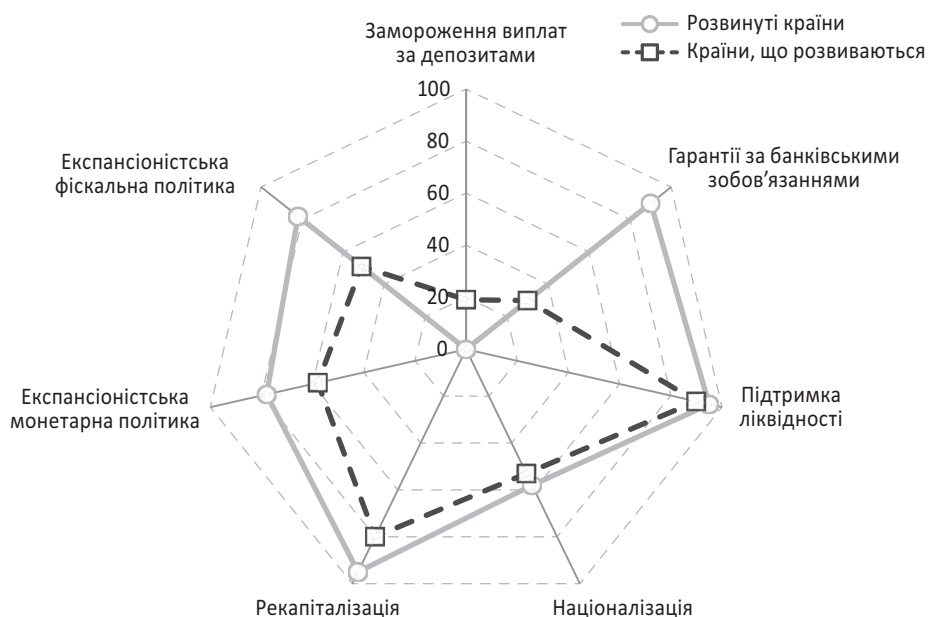

Рис. 1. Використання інструментів державної підтримки з відновлення ефективності роботи банківського сектору, %

Джерело: Laeven L. Systemic Banking Crises Database: An Update / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. – 2012. – WP/12/163. – 32 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf>.

посередньо залежать від можливостей національної бюджетної та банківської систем. Розвинутим країнам простіше знаходити резерви для формування заходів у рамках фіскальної та монетарної політики, ніж країнам, що розвиваються.

У Європейському Союзі розуміння необхідності державної підтримки фінансового сектору спирається на законодавчі норми цього об'єднання. Ключовим у цьому контексті є дотримання правил, спрямованих на збереження конкуренції [13]. Допомога для підтримки певного банку, що здійснюється країною-членом за рахунок її ресурсів, у будь-якій формі не повинна руйнувати конкуренцію в економіко-фінансовій сфері.

Європейська комісія в жовтні 2008 р. оприлюднила правила підтримки банківських установ в умовах глобальної фінансової кризи [14]. Згідно з ними, держави – члени ЄС не рідше одного разу на півроку надсилають до Комісії звіт про виконання заходів та використання наданих коштів. Програма допомоги повинна містити дієві елементи захисту від поглиблення проблем ліквідності, спрямовані на забезпечення конкурентного середовища. У контексті зазначеного застосовується принцип “достатньої цільової підтримки”. Співмірні заходи гарантують зведення до мінімуму побічних негативних ефектів на інші економічні сектори держав – членів ЄС.

Звіт про виконання заходів має включати такі інформаційні складові:

- перелік капіталізованих банківських установ;
- обсяг фінансових ресурсів, виділених для здійснення капіталізації;
- умови виділення фінансових ресурсів;
- цілі, на які було витрачено фінансову допомогу;
- перелік зобов'язань державних органів щодо забезпечення успішної капіталізації, інші умови та гарантії;
- план дій, спрямованих на усунення подальшої залежності від зовнішньої фінансової допомоги банківської установи після проведення капіталізації;
- перелік механізмів, які гарантуватимуть безпеку для виділених у рамках капіталізації фінансових ресурсів.

З початку фінансової кризи в 2008 р. і до березня 2010 р. загальний обсяг фінансових ресурсів, передбачених на капіталізацію та проведення спеціальних заходів у банківському секторі країн – членів ЄС-27, становив 503,1 млрд євро, або 4 % ВВП Євросоюзу. Проте фактично було використано близько 241,6 млрд євро (2 % ВВП) [15]. На здійснення саме капіталізації було передбачено 338,2 млрд євро (2,7 % ВВП), фактично витрачено 92,3 млрд євро (0,7 % ВВП). Рівень використання виділених коштів на проведення інших спеціальних заходів був вищим, ніж щодо капіталізації. Так, із 164,6 млрд євро, запланованих на вказані цілі, країни Євросоюзу використали 149,2 млрд євро (90,6 %), а на здійснення капіталізації – лише 27,3 % передбачених на неї коштів.

Активний пошук дієвих антикризових інструментів підтримки банківських інститутів у країнах-членах став однією з причин інституціональних змін у Євросоюзі. Важливим результатом є створення Економічного і валютного союзу (ЕВС), основне завдання якого полягає в координації економічних рішень країн ЄС. Із боку центральних органів Європейського Союзу впрова-

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

джено постійний моніторинг за економічно-фінансовою політикою кожної країни. Реалізація завдань ЕВС передбачає дотримання таких критеріїв конвергенції стосовно цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та процентних ставок:

- відношення державного дефіциту до ВВП не повинно перевищувати 3 %;
- відношення державного боргу до ВВП не має перевищувати 60 %;
- стабільність цін і сталість середніх темпів інфляції протягом одного року до проведення оцінювання, при цьому показник зростання інфляції не може більш ніж на 1,5 % перевищувати відповідні показники трьох найкращих (з погляду цінової стабільності) країн-членів;
- довгострокова номінальна процентна ставка не повинна перевищувати більш ніж на 2 % відповідні показники трьох найкращих (з точки зору цінової стабільності) країн-членів;
- протягом щонайменше двох років і без значних зусиль із боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу не може виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

По суті, наведені критерії є важливим механізмом макроекономічної стабілізації та запобігання виникненню й загостренню кризи у банківському секторі. Однак на практиці не всім урядам країн ЄС вдалося виконати визначені умови. Найскладнішим завданням було утримання на відповідному рівні розміру дефіциту бюджету та державного боргу. Проблеми з високим рівнем боргового навантаження протягом 2009–2015 рр. були характерними для таких країн, як Греція (176,9 % ВВП у 2015 р.), Італія (132,7), Португалія

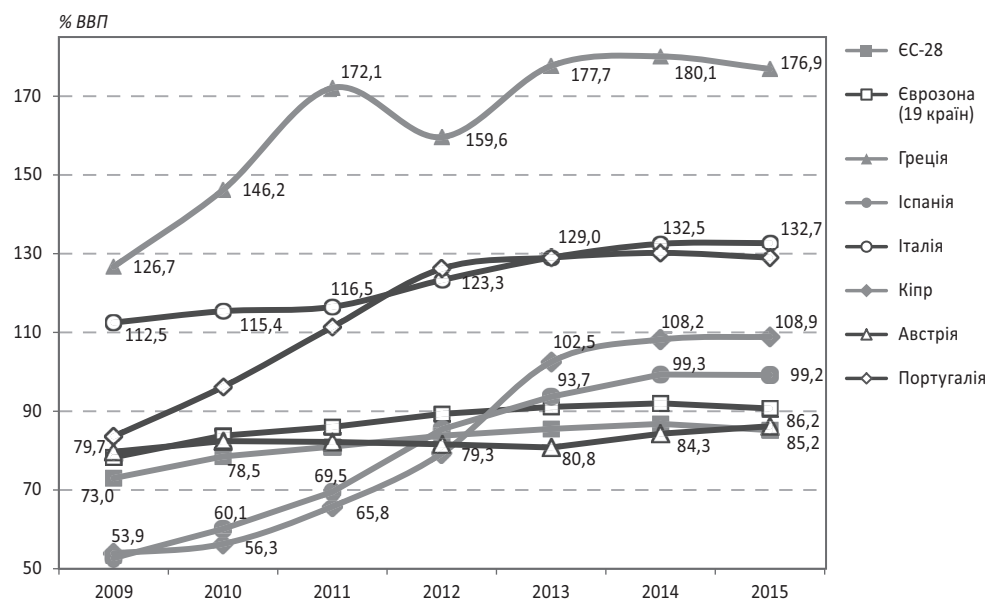

Рис. 2. Динаміка державного боргу в окремих країнах ЄС, % ВВП

Джерело: Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

(129), Кіпр (108,9 % ВВП). Загалом для країн Євросони боргове навантаження найбільш стрімко зростало впродовж зазначеного періоду. Воно збільшилося з 78,3 до 90,7 % ВВП, а для країн ЄС-28 – із 73 до 85,2 % ВВП (рис. 2).

Однією з основних причин зростання боргового тиску була порівняна фінансова автономія, яку мали країни – члени ЄС при формуванні власної політики у бюджетній та фінансовій сферах.

Як вважають в ЄС, наявність такої автономії дає змогу ефективно використовувати принцип Манделі–Флемінга, суть якого полягає у пріоритетному застосуванні бюджетно-фіскальної політики для стабілізації платіжного балансу країни. З метою усунення зазначеної проблеми в умовах функціонування ЄВС передбачено застосування певних інструментів для підвищення рівня координації та централізації.

До таких інструментів належать:

- єдиний наглядовий механізм (Single Supervisory Mechanism, SSM), який формується із системи національних банків на чолі з Європейським центральним банком (ЄЦБ). Він використовується не тільки в рамках Євросони, а й за її межами;
- єдиний механізм врегулювання банківських криз (Single Resolution Mechanism, SRM), котрий повною мірою почав діяти у Європі із січня 2016 р. Він дає змогу розробляти та впроваджувати заходи з подолання кризи у банківській системі через єдиний орган (Single Resolution Board), а також здійснювати пряму капіталізацію проблемних банків за рахунок його коштів. Цей фонд діє в координації з системою фінансової допомоги із загальним обсягом 500 млрд євро, яка створена у вигляді Європейського стабілізаційного механізму (European Stability Mechanism, ESM) згідно з договором від 27.09.2012;
- єдині правила та стандарти (single rulebook), котрі охоплюють посилені вимоги до умов формування капіталу комерційних банків, національних схем гарантування виплат за депозитами, а також законодавчих актів та норм щодо запобігання банкрутствам банківських інститутів.

Механізм SRM застосовується в країнах Євросони після того, як було використано інші інструменти, наприклад, застави. Це механізм прямої дії: кошти, виділені на рекапіталізацію банківських установ, передаються безпосередньо урядові країни, тим самим спричиняючи збільшення рівня державного боргу.

Визначено чітку процедуру капіталізації. Будь-яка банківська установа в ЄС має підстави для її здійснення, якщо неспроможна дотримуватися вимог ЄЦБ до капіталу, а також отримувати необхідні ресурси на фінансовому ринку. З метою проведення капіталізації член ESM від відповідної країни звертається із запитом до голови ESM, де зазначає потреби у фінансуванні, подає оцінку компетентного наглядового органу фінансового становища установи та результат останнього стрес-тесту.

Після розгляду запиту Рада керуючих ESM приймає рішення про вжиття заходів із капіталізації. Оголосивши рішення Європейської комісії про надання відповідної фінансової допомоги, складають план забезпечення життєздатності банківської установи, котрий надається для затвердження Євро-

пейській комісії із залученням необхідних експертів. Обов'язковою умовою здійснення капіталізації є участь приватного капіталу, обсяг якого має становити не менше 8 % загального обсягу допомоги [11].

Окрім того, Єврокомісія та ЄЦБ можуть сформулювати додаткові умови для окремих банківських установ, з урахуванням індивідуальних чинників, що загрожують їхній стійкості.

Згідно з правилами, ESM з початком процедури капіталізації стає акціонером установи-одержувача. Рада керуючих ESM може дати дозвіл на придбання інших фінансових інструментів, таких як спеціальні акції, гібридні фінансові інструменти, з метою виконання наглядових вимог. Також створюється допоміжний орган керуючих процедурами, пов'язаними зі здійсненням капіталізації. Головне його завдання – створення умов для відкритого та прозорого проведення всіх процедур, розкриття інформації про використувані права власності та фінансові інструменти. Згідно з встановленими правилами для здійснення капіталізації існує верхній ліміт, який становить 60 млрд євро.

З проблемою ліквідності під час кризи стикаються країни з гіршими конкурентними позиціями на міжнародних ринках, банківська система яких насичена проблемними кредитами. Додатковим чинником впливу є потреба у кредитних ресурсах для малого та середнього бізнесу. Коли уряди вимушені посилювати заходи бюджетної економії, зростання окремих секторів економіки може вповільнюватися, при цьому більшої низхідної динаміки їм надає відсутність підтримки з боку банківських інститутів [15].

У таблиці наведено інформацію про загальний обсяг державної допомоги банківській сфері в країнах ЄС впродовж 2007–2011 рр. та обсяги коштів, витрачені на капіталізацію. В останній графі містяться дані МВФ щодо приросту боргу сектору загальнодержавного управління за цей період [17].

Як бачимо з таблиці, особливо сильно кризові явища проявились у банківському секторі Греції. На його капіталізацію було витрачено фінансові ресурси, що дорівнюють близько 23 % ВВП цієї країни. Капіталізація проводилася в декілька етапів: на першому було визначено мінімально необхідний обсяг фінансової допомоги для кожного банку, що потрапив у складне становище, на другому – потреби для відновлення повноцінного функціонування банківських інститутів. Розрахунки здійснювалися на підставі двох макроекономічних сценаріїв (оптимістичного та песимістичного), які відображали очікуваний розвиток Греції на період 2012–2014 рр. Також ураховувалась оцінка ризиків внутрішнього ринку кредитних портфелів грецьких банків, здійснена BlackRock Solutions*, і зовнішніх ризиків на підставі експертних даних ЄЦБ та центрального банку Греції [18].

Як показали розрахунки (з використанням результатів стрес-тестування), первинна потреба в коштах для грецьких банків у травні 2012 р. становила

---

* BlackRock, Inc. є американською корпорацією з глобального управління інвестиціями, що базується в Нью-Йорку. Заснована в 1988 р. як установа з управління фінансовими ризиками. На сьогодні є керуючою компанією з найбільшими у світі активами (понад 4,5 трлн дол. США).

Обсяги державної допомоги фінансовим установам в окремих країнах протягом 2007–2011 рр., % ВВП

Країна	Капіталізація	Загальний обсяг державної допомоги	Зміна боргового навантаження в секторі загальнодержавного управління
Австрія	2,9	4,9	12,0
Бельгія	5,8	6,0	14,4
Данія	2,7	3,1	12,4
Франція	0,5	1,0	22,1
Німеччина	1,7	1,8	16,3
Греція	23,0	27,3	57,9
Угорщина	0,1	2,7	13,5
Ісландія	26,1	44,2	70,1
Ірландія	40,7	80,1	80,1
Італія	0,3	0,3	17,0
Казахстан	2,4	3,7	5,0
Латвія	3,1	5,6	30,0
Люксембург	4,2	7,7	14,2
Монголія	4,2	4,2	0,0
Нідерланди	6,6	12,7	20,9
Словенія	0,8	3,6	24,2
Іспанія	2,0	3,8	32,2
Швеція	0,2	0,7	-2,8
Швейцарія	1,1	1,1	-7,3
Україна	4,5	4,5	24,2
Великобританія	5,0	8,8	38,6

Джерело: *Laeven L. Systemic Banking Crises Database: An Update / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. – 2012. – WP/12/163. – 32 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf>; IMF. World Economic Outlook Databases [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.*

40,5 млрд євро, причому для чотирьох провідних банків – 27,5 млрд євро, або 67,9 % усієї потреби. Основний внесок у фінансову підтримку системних банків зробив Фонд фінансової стабілізації Греції*, який таким чином отримав контрольний пакет акцій.

Влада Австрії у відповідь на кризові явища розробила низку заходів для підтримки банківського сектору на період 2009–2010 рр. Ці заходи формувалися з використанням спеціального моніторингового інструменту МВФ “Програма оцінки фінансового сектору” (ПОФС) [19]. ПОФС є всеосяжним поглибленим аналізом сфери державних фінансів, результати якого фокусу-

* Фонд фінансової стабілізації Греції (Hellenic Financial Stability Fund, HFSF) був заснований у липні 2010 р. (відповідно до Закону 3864/2010) як приватна юридична особа і не належить до державного сектору. Мета HFSF – підтримка стабільності грецької банківської системи заради суспільних інтересів.

ються на забезпеченні фінансової стійкості, підвищенні якості регулювання та нагляду в умовах кризи.

У країнах, що розвиваються, та країнах із ринками, котрі формуються, ПОФС проводяться спільно зі Світовим банком. У цих країнах її оцінки містять два компоненти: оцінку фінансової стабільності, що формується МВФ, та оцінку фінансового розвитку, за складання якої відповідають фахівці Світового банку.

Заходи, розроблені урядом Австрії, передбачали низку організаційних кроків та мали таку фінансову основу:

- 15 млрд євро для капіталізації банківських установ;
- 75 млрд євро для фінансування банківських гарантій;
- необмежений обсяг фінансового ресурсу для страхування банківських вкладів до кінця 2009 р.

Уряд Австрії створив федеральне агентство з управління банківським сектором, до компетенції якого належало вирішення найгостріших питань, що потребували координації зусиль відповідних державних органів, включаючи розроблення нормативно-правових актів.

Великі австрійські банки з метою поновлення рівня рентабельності й збільшення “подушок безпеки” почали змінювати бізнес-моделі та скорочувати видатки. Особливу увагу було приділено управлінню ризиками ліквідності в іноземній валюті та диверсифікації джерел фінансування. Також посилювалися заходи з контролю, головним чином через інструменти співпраці, між контролюючими органами та центральним банком усередині країни, а також за рахунок міжнародного співробітництва. Міжнародна взаємодія була налагоджена в рамках Віденської ініціативи, котра стала яскравим прикладом успішних відносин між державними та приватними секторами різних країн на основі транскордонних банківських груп. Головну роль у створенні та подальшій діяльності цього об'єднання відігравали ЄБРР, ЄІБ, Європейська комісія, МВФ та Світовий банк.

Ключові цілі Віденської ініціативи на час її започаткування полягали в такому:

- запобігання неузгодженостям під час формування та реалізації політики транскордонних банківських груп, котрі могли би спричинити системну банківську кризу не тільки в окремій країні, а й у регіоні загалом;
- створення умов для підтримки внутрішніх фінансових ринків та проведення капіталізації системних банків;
- недопущення “домашнього ухилу” в заходах, що входять до національних пакетів реформ, забезпечення рівномірної допомоги всім дочірнім компаніям, розташованим в інших державах;
- узгодження інструментів антикризового управління в регіоні [19].

Бельгія виділила значні кошти на подолання кризи у фінансовому секторі – 6 % ВВП, з яких на капіталізацію – 5,8 % (див. таблицю). При цьому її банківська система до початку кризи вирізнялася стійкістю та стабільністю завдяки високому рівневі її капіталізації. Незважаючи на такі умови, Бельгія зазнала істотних труднощів у другій половині 2008 р., переважно через консервативну інвестиційну модель, історичне домінування декількох великих

банків та слабку систему регулювання економіки. Після оцінки комплексу причин, що призвели до критичної ситуації, в експертних колах навіть з'явився термін "бельгійський сорт фінансового капіталізму" [20].

За європейськими стандартами, банківський сектор Бельгії є досить значним. На момент кризи він становив понад 600 % ВВП країни (у середньому в ЄС – близько 500 % ВВП, а в Єврозоні – 477 % ВВП). Бельгійські фінансові інститути на кінець 2007 р. мали 510 млрд євро депозитів та 630 млрд євро непогашених кредитів. Обсяг споживчого кредитування (у тому числі іпотека) перевищував кредитування корпоративного сектору. Три провідні бельгійські банки інвестували значні кошти в країнах Центральної та Східної Європи й Туреччині.

Національний банк Бельгії встановив низку правил щодо надання підтримки з ліквідності банківським установам з метою подолання наслідків кризи:

- 1) така допомога надається тільки за виняткових обставин;
- 2) надані кошти мають бути цілком забезпечені заставою;
- 3) цей фінансовий ресурс використовується лише для забезпечення ліквідності.

Нідерланди в рамках механізму Екстреної підтримки ліквідності (ЕПЛ) розробили власну систему допомоги для банківського сектору. ЕПЛ використовується відповідно до Статуту Європейської системи центральних банків та може мати відмінності, регламентовані нормами національного законодавства. Крім деяких питань координації для забезпечення ефективності грошово-кредитної політики в межах Єврозони, Європейський центральний банк (ЄЦБ) не має юрисдикції над ЕПЛ.

Політика в рамках ЕПЛ у Нідерландах формується відповідно до положень Меморандуму про взаєморозуміння між міністерством фінансів та центральним банком 2007 р. Свої дії в кризових ситуаціях щодо ЕПЛ міністерство узгодило з нижньою палатою парламенту.

- Рамки політики ЕПЛ у Нідерландах можна сформулювати таким чином:
- кредитором останньої інстанції є центральний банк;
  - центробанк Нідерландів на власний розсуд вирішує, коли і для якої банківської установи слід застосовувати ЕПЛ;
  - політика ЕПЛ не передбачає стягнення плати за надання допомоги установам;
  - обсяг фінансової допомоги формується центральним банком, але в разі її значного розміру можливі наслідки узгоджуються з міністерством фінансів;
  - міністерство фінансів не зобов'язане надавати гарантії центробанку для операцій забезпечення ліквідності [21].

Під час гострої фази фінансової кризи уряд Нідерландів надав підтримку великим банкам, зокрема Fortis, ING, SNS та AEGON. Така допомога оформлювалась у вигляді прямих договорів між міністерством фінансів та відповідними банками. Разом із тим така діяльність, як вважає багато експертів, потребує законодавчого уточнення та регламентування. Для кожного з таких договорів отримується письмовий висновок центрального

банку щодо доцільності операції та необхідного мінімуму фінансової підтримки.

Аналіз причин негативного впливу фінансової кризи на банківський сектор окремих країн Європейського Союзу свідчить про наявність системної проблеми, яка полягає, з одного боку, у взаємозалежності банківської системи однієї країни з такими самими системами інших країн, а з другого – у тому, що регуляторний вплив уряду та центрального банку обмежується національними кордонами.

Державна підтримка банківського сектору, передусім капіталізація, зумовлює виділення значних фінансових ресурсів, зокрема за рахунок нарощування державного боргу.

Дослідимо наявність взаємозв'язку між зміною боргового навантаженням сектору загальнодержавного управління (y) впродовж 2007–2011 рр. та обсягом капіталізації (x), здійсненої в цей період, відповідно до статистики МВФ (див. таблицю).

Результати моделювання представлено на рис. 3.

Початкова побудова лінійної однофакторної економетричної моделі загалом дала змогу підтвердити наявність тісного зв'язку (з коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,754$) у вигляді математичної залежності: $y = 1,88x + 11,25$. Модель адекватна, проте в неї виявлено гетероскедастичність. Завдяки проведенню відповідних процедур цей недолік усунуто, при цьому залежність трансформувалась до вигляду: $y = 1,81x + 12,58$ із коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,886$. Автокореляції в моделі немає.

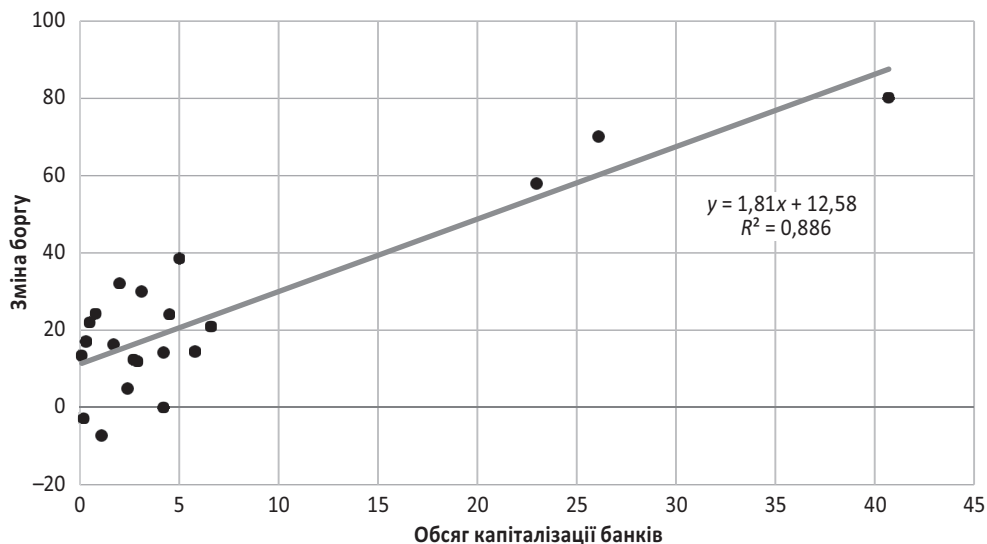

Рис. 3. Зміна боргового навантаження сектору загальнодержавного управління країн світу впродовж 2007–2011 рр. після проведення капіталізації фінансових установ, % ВВП

Складено за розрахунками автора.

Високий коефіцієнт детермінації вказує на однозначну залежність зміни боргового навантаження сектору загальнодержавного управління країн світу протягом 2007–2011 рр. від заходів із проведення капіталізації фінансових установ.

Таким чином, можна стверджувати, що капіталізація фінансових установ поряд із підтримкою їхньої ліквідності є одним із найпопулярніших інструментів державної допомоги. Найменш популярною серед заходів влади є блокування виплат за депозитними вкладками. Одним з основних принципів державної підтримки окремих банків у будь-якій формі є збереження ринкової конкуренції для діяльності банківської системи загалом. З метою уникнення фаворитизму, що може завдавати шкоди конкурентам, застосовується принцип “достатньої цільової підтримки”.

Країни – члени ЄС при формуванні власної політики, спрямованої на зміцнення банківського сектору, у бюджетній та фінансовій сферах розробили й використали широкий спектр інструментів, зокрема: механізми нагляду, підвищення рівня координації та централізації (SSM), регулювання банківських криз (SRM), капіталізації, що задіює ресурси спеціального фінансового фонду обсягом 500 млрд євро (SRF), єдині правила та стандарти (single rulebook), які включають посилені вимоги до умов формування капіталу комерційних банків, національних схем гарантування виплат за депозитами, а також законодавчих норм та норм щодо запобігання банкрутствам банківських інститутів.

Капіталізація банків як форма державної підтримки стала одним із суттєвих боргоутворюючих факторів під час кризи та посткризових процесів у 2007–2011 рр. Відповідно до отриманих залежностей у рамках проведеного моделювання, збільшення на 1 % ВВП обсягів капіталізації призводить до підвищення боргового навантаження на 1,81 % ВВП. Тому цей інструмент необхідно використовувати дуже обережно, із застосуванням граничних обмежень у вигляді “достатньої цільової підтримки”, адже через нього, як показали дослідження, “приватний борг” стає “суспільним боргом”.

Список використаних джерел

1. Башко В. Й. Державні запозичення в Україні: оцінка потреб і пропозиції щодо структури / В. Й. Башко // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 75–87.
2. Білорус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму / О. Білорус // Економічний часопис – XXI. – 2008. – № 11–12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soskin.info>.
3. Богдан Т. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності / Т. Богдан // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 4. – С. 8–15.
4. Лісовенко В. В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В. В. Лісовенко, Л. Я. Бенч, О. І. Бец // Фінанси України. – 2014. – № 12. – С. 7–31.
5. Лондар С. А. Державна боргова політика України в контексті досвіду постсоціалістичних країн – членів ЄС : монографія / С. А. Лондар, О. С. Лондар ; за ред. В. М. Федосова. – Біла Церква : Видавець Пшонківський О. В., 2016. – 242 с.
6. Лондар С. А. Вплив реструктуризації зовнішніх боргових зобов'язань перед приватними кредиторами на боргову стійкість України / С. А. Лондар, В. В. Кузнецов, І. М. Верещака // Фінанси України. – 2016. – № 1. – С. 39–56.
7. Кудряшов В. П. Фіскальна консолідація та її впливи / В. П. Кудряшов // Економіка України. – 2013. – № 9. – С. 31–46.

8. Козюк В. В. Координація фіскальної та монетарної політики в умовах глобалізації: інтеграція старих і нових ідей / В. В. Козюк // Економічна теорія. – 2007. – № 4. – С. 59–70.
9. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
10. Федосов В. М. Фінанси / [С. І. Юрій та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 688 с.
11. Laeven L. Systemic Banking Crises Database: An Update / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. – 2012. – WP/12/163. – 32 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf>.
12. Global Financial Development. Report. Background. “Banking crisis” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/background/banking-crisis>.
13. Договір про заснування Європейської Спільноти. Редакція від 01.01.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017/print1433742606863436.
14. The European Commission. State aid. “Commission gives guidance to Member States on measures for banks in crisis” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1495_en.htm.
15. Solving the Financial and Sovereign Debt Crisis in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/49481502.pdf>.
16. IMF. World Economic Outlook Databases [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.
17. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
18. Bank of Greece. “The chronicle of the great crisis the bank of Greece 2008-2013” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/The-Chronicle-Of-The-Great-Crisis.pdf>.
19. Austria. Financial system stability assessment / The International Monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bmf.gv.at/wirtschaftspolitik/int-finanzinstitutionen/FSSA_2013_2.pdf?5b0uo6.
20. Chang M. Belgium: A Small Country with a Big Financial Headache / M. Chang [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.uvic.ca/jmc/events/sep2010-aug2011/2010-09-financial-crisis/pdf/Oct2,2010-Panel_B-Michele_Chang-UVic-Financial_Crisis.pdf.
21. Kingdom of the Netherlands-Netherlands: Publication of Financial Sector Assessment Program Documentation. Technical Note on Crisis Management and Bank Resolution Frameworks Netherlands crisis management and bank resolution frameworks // IMF Country Report. – 2011. – № 11/207 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11207.pdf>.

References

1. Bashko, V. J. (2007). Derzhavni zapozy`chennya v Ukraini: ocinka potreb i propozy`ciyi shhodo struktury` [Government borrowing in Ukraine needs assessment and proposals on the structure]. *Ekonomika i prohnouzuvannya* [Economics and Forecasting], 2, 75–87 [in Ukrainian].
2. Bilorus, O. (2008). Suchasna svitova finansovo-ekonomichna kry`za yak proyav total`noyi kry`zy` sy`stemy` hlobalizmu [The current global financial and economic crisis as a manifestation of total crisis of the system of globalization]. *Ekonomichny`j chasopy`s* [Economic journal], 11–12. Retrieved from <http://www.soskin.info> [in Ukrainian].

3. Bohdan, T. (2012). Borhova bezpeka ta yiyi rol` u harantuvanni finansovoyi stabil`nosti [The debt security and its role in ensuring financial stability]. *Visny`k Nacional`noho banku Ukrainy`* [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 4, 8–15 [in Ukrainian].
4. Lisovenko, V. V., Bench, L. Ya., Bec, O. I. (2014). Derzhavny` j borh: konceptual`ni zasady` ta makroekonomichni aspekty` [Public debt: conceptual framework and macroeconomic aspects]. *Finansy` Ukrainy`* [Finance of Ukraine], 12, 7–31 [in Ukrainian].
5. Londar, S. L., Londar, O. S. (2016). *Derzhavna borhova polity`ka Ukrainy` v konteksti dosvidu postsocialisty`chny`x krayin – chleniv YeS* [State debt policy of Ukraine in the context of the experience of post-socialist countries - EU members]. Bila Cerkva: Vy`davec` Pshonkivs`ky`j O. V. [in Ukrainian].
6. Londar, S. L., Kuznyecov, V. V., Vereshhaka, I. M. (2016). Vply`v restruktury`zatsiyi zovnishnix borhovoy`x zobov`yazan`pered pry`vatny`my` kredy`toramy` na borhovu stijkist` Ukrainy` [The impact of the restructuring of external debt to private creditors on debt sustainability Ukraine]. *Finansy` Ukrainy`* [Finance of Ukraine], 1, 39–56 [in Ukrainian].
7. Kudryashov, V. P. (2013). Fiskal`na konsolidaciya ta yiyi vply`vy` [Fiscal consolidation and its effects]. *Ekonomika Ukrainy`* [Ukraine economy], 9, 31–46 [in Ukrainian].
8. Kozjuk, V. V. (2007). Koordy`naciya fiskal`noyi ta monetarnoyi polity`ky` v umovax hlobalizatsiyi: intehraciya stary`x i novy`x idej [Coordination of fiscal and monetary policy in the context of globalization: integration of old and new ideas]. *Ekonomy`ichna teoriya* [Economic theory], 4, 59–70 [in Ukrainian].
9. Oparin, V. M. (2002). *Finansy` (Zahal`na teoriya)* [Finance (General Theory)]. Ky`yiv: Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j ekonomichny`j universy`tet [in Ukrainian].
10. Fedosov, V. M. (2012). *Finansy`* [Finances]. Ky`yiv: Znannya [in Ukrainian].
11. Laeven, L., Valencia, F. (2012). Systemic Banking Crises Database: An Update. *IMF Working Paper*, WP/12/163. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf>.
12. *Global Financial Development. Report. Background. "Banking crisis"* (n. d.). Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/background/banking-crisis>.
13. European Economic Community. (2005). *Dohovir pro zasnuvannya Yevropejs`koyi Spil`noty`* [Treaty establishing the European Community] (Agreement). Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017/print1433742606863436 [in Ukrainian].
14. *The European Commission. State aid. "Commission gives guidance to Member States on measures for banks in crisis"* (n. d.). Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1495_en.htm.
15. *Solving the Financial and Sovereign Debt Crisis in Europe*. (n. d.). Retrieved from <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/49481502.pdf>.
16. *World Economic Outlook Databases*. (n. d.). IMF. Retrieved from <http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>.
17. *Eurostat*. (n. d.). Retrieved from europa.eu/eurostat/data/database.
18. *Bank of Greece. "The chronicle of the great crisis the bank of Greece 2008-2013"* (n. d.). Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/The-Chronicle-Of-The-Great-Crisis.pdf>.
19. *Austria. Financial system stability assessment*. (n. d.). The International Monetary Fund. Retrieved from https://www.bmf.gv.at/wirtschaftspolitik/int-finanzinstitutionen/FSSA_2013_2.pdf?5b0uo6.
20. Chang, M. (n. d.). Retrieved from http://web.uvic.ca/jmc/events/sep2010-aug2011/2010-09-financial-crisis/pdf/Oct2,2010-Panel_B-Michele_Chang-UVic-Financial_Crisis.pdf.
21. Kingdom of the Netherlands-Netherlands: Publication of Financial Sector Assessment Program Documentation. Technical Note on Crisis Management and Bank Resolution Frameworks Netherlands crisis management and bank resolution frameworks. (2011). *IMF Country Report*, 11/207. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11207.pdf>.